

De roep om erkenning van Zuidnederlandse ABN-varianten

door

M. VAN NIEROP

In een ik mag wel zeggen veelgelezen dagbladrubriek doe ik dagelijks uitspraken over taal en taalgebruik, uitspraken die zich bewegen in het grensgebied van taalkunde en journalistiek, en die, alreeds door het medium waarin ze gedaan worden, onvermijdelijk de kenmerken van een zekere vereenvoudiging dragen. Vooral door die taalkundig-journalistieke werkzaamheid is de aandacht van de Zuidnederlandse op mij gevestigd en is zij er ook toe gekomen mij in haar midden op te nemen. Het leek mij haast vanzelfsprekend dat mijn eerste optreden in dit genootschap een stukje verantwoording van dat taalkundig dagbladwerk zou inhouden¹. Ik had mij daarbij op de vlakte van enige algemene en algemeen-aanvaarde gedachten over „taalzorg”, „taalzuiverheid” en dgl. kunnen houden, maar het leek me van meer belang rechtstreeks tot een kernkwestie door te dringen, een twistpunt, een „heet hangijzer”, datgene namelijk wat ik heb geformuleerd als „de roep om erkenning van Zuidnederlandse ABN-varianten”.

Van begin 1961 af heb ik wekelijks tientallen brieven uit de lezerskring ontvangen, brieven van geleerden en ongeletterden, werkelijk van jan en alleman, waarin vragen gesteld worden of opmerkingen worden gemaakt over taal en taalgebruik. U zult wel van mij willen aannemen dat de op deze wijze ontstane verzameling van bij de 12000 lezersbrieven – en die stroom houdt nog steeds aan – dat die verzameling rijke stof biedt voor vele en velerlei spreekbeurten, voor studies en zelfs voor proefschriften. Vandaag, in verband met het onderwerp van mijn spreekbeurt, denk ik echter in het bijzonder aan een soort brieven, die ongeveer 5 pct. van de verzameling uitmaken, en die men de boze brieven zou kunnen noemen.

Brieven van mensen die boos zijn, als Vlaming, die als Vlaming lucht geven aan hun verontwaardiging, die zich als Vlaming ge-

1. Bedoeld wordt de dagelijkse rubriek *Taalsuin* in De Standaard en aangesloten dagbladen. Sinds 14 februari 1961. Nummer 2000 in februari 1968. Een selectie uit de eerste 600 nummers is gebundeld in drie boekjes, t.w. *De taal waarmee wij leven*, Antwerpen 1962; *De taal als tuin en wildernis*, Antwerpen 1963; *Woordjes sprokkelen*, Antwerpen 1964.

krenkt en beledigd voelen door uitspraken die zij in mijn dagblad-rubriek gelezen hebben. Iemand vraagt mij bijv. of het woord *bureel* (ik geef maar een willekeurig voorbeeldje) ABN is. Ik geef dan geen apodictisch ja- of nee-antwoord (het gaat er ten slotte ook om een leesbaar stuk voor alle lezers, niet alleen een regeltje voor de vraagsteller te schrijven), ik vertel het een en ander over de etymologie en de semantische ontwikkeling van de vormen *bureau* en *bureel*, ik ga na hoe het met het gebruik van die vormen in het Nederlandse taalgebied op het ogenblik gesteld is, en constateer dan dat men in het Nederlandstalig gedeelte van België veelvuldig het woord *bureel* gebruikt om er datgene mee aan te duiden wat in Nederland *kantoor* genoemd wordt. Conclusie: *kantoor* is abn, *bureel*, gebruikt in de betekenis „kantoor”, is geen ABN. Na zo'n uiteenzetting loop ik de kans op een boze brief.

Laat de Hollanders hun *kantoren*, maar waarom zouden wij Vlamingen onze *burelen* niet mogen behouden? Moeten wij dan in alles de Hollanders napraten en naäpen? Zijn *hesp* en *ajuin* soms minder goed Nederlands dan *ham* en *ui*? Met welk recht wordt beweerd dat *ham* en *ui* wel, *hesp* en *ajuin* geen abn zouden zijn? Moet het ABN dan niet als een eenheid in verscheidenheid worden opgevat? Waarom moeten wij Vlamingen met onze woordkeus altijd in het ongelijk worden gesteld? Laten wij onze aard en afkomst niet verloochenen, maar ons eigen taalpatrimonium bewaren. Het ABN moet het resultaat zijn van een wisselwerking tussen Noord en Zuid, laten wij van de Hollanders maar laten zij ook van ons leren. Voor taalvormen die niet tot een bepaald dialect behoren maar die onder beschaafde Vlamingen algemeen gebruikelijk zijn, voor die taalvormen eisen we bestaansrecht op, ze dienen als Zuidnederlandse ABN-vormen erkend te worden².

Ik zou u een tijdje kunnen vermaken door een aantal citaten uit van die boze brieven voor te lezen. Maar het zou niet helemaal fair zijn het door mij reeds aangeduide standpunt verder te laten typeren door de gewoonlijk zwakke argumenten en vooral onbeholpen formuleringen waarmee de meeste van die briefschrijvers voor den dag komen. Er leeft in elk geval bij een zekere groep Vlamingen een soort onbehagen, een wrevel, een gevoel van gekrenkte fierheid bij het denkbeeld dat een Nederlandse taalvorm al of niet ABN zou zijn naar gelang die vorm in beschaafde en ontwikkelde kringen in Nederland, meer in het bijzonder in de

2. Zie bijv. *De taal waarmee wij leven*, blz. 13-40 en *De taal als tuin en wildernis*, blz. 139-151.

Hollandse steden, algemeen gebruikelijk is. Uit dat complex van gevoelens komt de roep om erkenning van Zuidnederlandse ABN-varianten voort. Vandaar dat die roep meestal zo emotioneel klinkt, en emotionele vertogen zijn nu eenmaal gewoonlijk kwetsbaar. Ik wil me dan ook niet goedkoop van de zaak afmaken door de kreten van sommige opgewonden brieveschrijvers te gaan ontzenuwen. De roep om erkenning van Zuidnederlandse ABN-varianten heeft ook academisch stem gekregen, en liever laten wij die stem hier aan het woord, de stem van prof. dr. J. L. Pauwels.

In zijn Verzamelde opstellen, hem aangeboden ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag (uitgegeven bij Van Gorcum te Assen), komen twee bijdragen voor waarin het goed recht van de Zuidnederlandse ABN-varianten met klem bepleit wordt. De ene is getiteld: *In hoeverre geeft het Noorden de toon aan?*³, de andere, eerder verschenen in het maandblad Nu Nog, heeft als titel: *De Zuidnederlandse woorden in de nieuwe Woordenlijst*⁴. Ook in de bijdrage *Moelijkheden met de benaming van onze taal*⁵, een rede uitgesproken bij de opening van het Vlaams Filologencongres van 1961, komen passages voor waarin prof. Pauwels dit stokpaardje berijdt – zoals hij het zelf uitdrukt.

Wij lezen bij Pauwels o.m. de volgende zinsnede: „De meeste Vlamingen zullen nooit aanvaarden dat 18-karaats Nederlandse woorden die bij hen algemeen in gebruik zijn, waarvan sommige op een eerbiedwaardige pedigree en een literaire traditie kunnen bogen, tot dialectismen gedegradeerd worden, omdat ze toevallig in Holland niet of niet meer gebruikt worden in de dagelijkse omgangstaal. En nog minder aanvaarden ze de vervanging van die woorden door hollandismen, die ons niet 'liggen' en op zichzelf niet beter zijn, integendeel, want vaak zijn het vreemde indringers.” Er volgen dan een aantal voorbeelden, met aan het slot: „Waarom trekt de zuiveraar zijn neus op voor *ik kom seffens* en niet voor *ik kom zo?*” Een alinea verder: „Men begrijpe mij niet verkeerd! Taalzuivering zal in Vlaanderen nog jaren lang moeten beoefend worden, maar een al te slaafs navolgen van Noordnederlandse voorbeelden, met gewelddadig uitroeien van diep ingewortelde, volstrekt orthodoxe taaleigenaardigheden, zal aan de zaak die men meent te verdedigen en bevorderen meer kwaad dan goed doen.”⁶

Ergens anders: „De gewone Hollandse spreek- en schrijftaal blijkt... honderden woorden te gebruiken die de Zuidniederlander totaal vreemd zijn; de meeste begrijpt hij niet eens! Van zuidelijk

3. P, (P = Prof. Dr. J. L. Pauwels, *Verzamelde opstellen*. Assen 1965), blz. 71-78.

4. P, blz. 194-199.

5. P, blz. 15-30.

6. P, blz. 73-74.

standpunt uit beschouwd zijn deze woorden dus noordnederlandismen (geen algemeen Nederlands!)...”⁷

Tegenover de zuidnederlandismen, die door Van Dale, Koenen en andere Nederlandse woordenboeken als zodanig gesignaleerd worden, stelt prof. Pauwels dus de „hollandismen” of „noordnederlandismen”. Zijn de zuidnederlandismen (bijv. *achternoen*, *aprilvis*, *foorkramer*, *buizen* enz.) geen algemeen Nederlands, dan zijn dat evenmin noordnederlandismen als *aardedonker*, *binnenvetter*, *oplawaaï*, *pietepeuterig* enz.). We krijgen zo het beeld van een Algemeen Nederlands, voor Noord en Zuid gelijk, met twee randverschijnselen: Zuidnederlandse en Noordnederlandse eigenaardigheden. De uitgeverij Elsevier heeft prof. Pauwels enige jaren geleden de gelegenheid geboden deze voorstelling van zaken vorm te geven in een tweedelig woordenboek (met als eerste auteur de Nederlander drs. J. J. M. Bakker), waarin inderdaad niet alleen de aanduiding Z.N. maar ook N.N. gebruikt wordt⁸.

Als vanzelf rijst nu de vraag, waar de grenzen liggen tussen het Algemeen Nederlands en de Zuid- en Noordnederlandse randverschijnselen. M.a.w. wat verstaan we onder zuidnederlandismen, wat onder noordnederlandismen? In de Voorrede van Van Dale wordt de aanduiding „Zuidn.” als volgt toegelicht: „Zij behelst niets anders dan de eenvoudige constatering dat een bepaald woord of een bepaalde betekenis van een woord niet algemeen gangbaar maar tot het Nederlandse spraakgebruik in een groter of kleiner deel van België beperkt is”⁹. In de inleiding van het Winkler Prins Woordenboek van Bakker, Mak en Pauwels vinden we ongeveer hetzelfde: „Nederlandse woorden en uitdrukkingen, die in Zuid-Nederland gebruikelijk zijn, maar de Noordnederlanders vreemd, of althans ongewoon in de oren klinken”. Daar vinden we echter ook de aanduiding Nnd. voor: „Taalelementen die in Noord-Nederland gebruikelijk zijn, maar in het zuiden vreemd lijken of zelfs totaal onbegrijpelijk zijn”.

Het lijkt onmiskenbaar de bedoeling te zijn een volkomen gelijkheid en gelijkwaardigheid aan te nemen van de taalsituatie in het Nederlandstalig deel van België met die in Nederland. In het begin van de bijdrage *In hoever geeft het Noorden de toon aan?* vinden we echter een beeld van zeer ongelijke en ongelijk-

7. P, blz. 195.

8. *Winkler Prins Woordenboek* met encyclopedische informatie. Samengesteld door de redactie der Winkler Prins Encyclopedieën. Met bijzondere medewerking van J. J. M. Bakker, lit. drs., Dr. J. J. Mak Nederland, Prof. Dr. J. L. Pauwels België. Amsterdam 1959.

9. *Groot Woordenboek der Nederlandse taal*, 8ste druk door Dr. C. Kruyskamp. 's-Gravenhage 1961. Blz. VIII-IX.

waardige evolutie, een beeld dat trouwens met de werkelijkheid overeenstemt. We lezen :

„Gedurende de Middeleeuwen hadden onze streken de hegemonie in taalkundig opzicht : het Middelnederlands is hoofdzakelijk Vlaams en Brabants. Ten gevolge van allerlei omstandigheden werd Holland het centrum van de Nederlandse beschaving en ontstond daar, in de zestiende en zeventiende eeuw, op de basis van de noordelijke dialecten, maar met zeer veel zuidelijke inslag, een cultuurtaal, het moderne Nederlands, dat in heel Nederland ingang vond als algemene omgangstaal.

Toen, na een lange winterslaap, de Vlaamse volkstaal in de negentiende eeuw weer tot nieuw leven kwam en naar een algemeen beschaafde vorm zocht, kwam men vrij spoedig tot de vaststelling, dat ten noorden van onze staatsgrens een cultuurtaal leefde en bloeide die de Vlamingen, Brabanders en Belgisch-Limburgers even gemakkelijk als de beschaafde vorm van hun moedertaal konden aanvaarden als de Gelderlanders, Drenten en Nederlands-Limburgers. Men mag dus terecht beweren dat Zuid-Nederland in de negentiende en twintigste eeuw zijn beschaafde taal in Nederland heeft geleerd. Men kan het op een voor ons sympathieker manier uitdrukken en vaststellen dat de Hollanders van ons een cultuurtaal hadden geërfd, die ze dan gedurende enkele eeuwen voor ons hebben bewaard, toen wij zodanig in de knel zaten dat we ze niet meer in ere konden houden. Zo komt het dat we onze taal van het Noorden opnieuw moesten 'leren'.”¹⁰

Ik verbaas mij er een beetje over, hoe iemand die dit vooropstelt ertoe kan komen bijv. te beweren dat „taalelementen die in Noord-Nederland gebruikelijk zijn, maar in het zuiden vreemd lijken of zelfs totaal onbegrijpelijk zijn”, dat die als noordnederlandismen dienen beschouwd te worden, vergelijkbaar met de zuidnederlandismen die de Hollander vreemd zijn.

Maar misschien schuilt er toch reeds in de door mij geciteerde schets van de taalsituatie in Noord en Zuid een eerste aanzet tot die opvatting. Er is sprake van „een lange winterslaap” van de Vlaamse volkstaal, en van „enkele eeuwen... toen wij zodanig in de knel zaten dat wij (onze moedertaal) niet langer in ere konden houden”. In die eeuwen hebben de Hollanders voor ons de cultuurtaal bewaard (die zij overigens van ons hadden geërfd) en die wij, na de lange winterslaap, als ook onze beschaafde taal konden aanvaarden. Doet deze voorstelling van een gedurende twee eeuwen „bewaarde” taalerfenis wel voldoende recht aan het dynamisch karakter van iedere taalontwikkeling ?

10. P, blz. 71.

Prof. Pauwels behoeft het natuurlijk van mij niet te leren, maar het lijkt me toch belangrijk het nog eens duidelijk te zeggen, dat het Nederlands dat wij na de lange winterslaap in het Noorden levend en bloeiend aantreffen, niet zomaar de welbewaarde erfenis was die de Vlamingen en Brabanders in de zestiende eeuw hadden nagelaten. Er was sindsdien heel wat met die taal gebeurd, ook op het gebied waartoe we ons hier willen beperken – van de woordenschat. Er waren woorden in onbruik geraakt en nieuwe woorden opgekomen en er hadden allerlei semantische verschuivingen plaats gehad. En terwijl dit alles zich in het Nederlands voltrok, verkeerde onze taal in de zuidelijke gewesten, zoals prof. Pauwels het uitdrukt, in „een lange winterslaap”, zaten we hier zodanig in de knel dat we onze taal niet in ere konden houden en, mogen we eraan toevoegen, dat we aan de ontwikkeling van de Nederlandse cultuurtaal, ook wat de woordenschat betreft, geen deel konden hebben. Als de Hollandse spreek- en schrijftaal honderden woorden blijkt te gebruiken die de Zuidnederlander totaal vreemd zijn, dan ligt *daar* de oorzaak. Ook woorden uit het Maleis en uit het Bargoens, in zoverre ze in de cultuurtaal in het Noorden algemeen gebruikelijk zijn geworden, behoren tot die moderne algemeen-Nederlandse taal die Zuid-Nederland in de negentiende eeuw begonnen is in het Noorden te leren. Diachronisch beschouwd zijn die woorden „noordnederlandismen”, in zoverre ze in Noord-Nederland zijn opgekomen en daar hun oorsprong vinden; synchronisch behoren ze echter tot het algemeen Nederlands taalsysteem, tot die taal die in het Noorden leefde en bloeide en die de Vlamingen, Brabanders en Belgisch-Limburgers als de beschaafde vorm van hun moedertaal konden aanvaarden.

In de aangehaalde zinsneden is nog al eens sprake van „taalzuivering” en „taalzuiveraars”. Ik meen dat het gebruik van deze terminologie in verband met het taalgebruik in Nederland en België veel verwarring heeft gesticht en er nog steeds toe bijdraagt het gesprek en het denken over de problematiek van dat taalgebruik te vertroebelen. De term „taalzuivering” is zelfs min of meer officieel geworden als titel van boekjes die tegenover Zuidnederlandse eigenaardigheden de algemeen-Nederlandse vormen stellen. Tegen de achtergrond van die terminologie moet men een zin van prof. Pauwels opvatten als: „Waarom trekt de zuiveraar zijn neus op voor *ik kom seffens* en niet voor *ik kom zo*?” Inderdaad, waarom zou *zo* „zuiverder” zijn dan *seffens*? En waarom zou *seffens* „onzuiver” zijn? Is een woord dat alleen in Noord-België gebruikt wordt, daarom meteen maar „onzuiver”? De aanduidingen „zuiver” en „onzuiver” houden waardeoordelen in en hebben een vrij sterke gevoelswaarde. Gelijkstelling van „Zuidnederlands”

met „onzuiver” moet onvermijdelijk een zekere wrevel opwekken in het gemoed van de Zuidniederlander. En de gelijkstelling van Noordnederlands met „zuiver” niet minder.

Dit termgebruik is nog meer verwarrend en dubbelzinnig, doordat het tegelijkertijd dienst doet in de sfeer van het taalpurisme, het streven om de taal zoveel mogelijk van vreemde woorden en bastaardwoorden te ontdoen. In deze opvatting is *geschenk* „zuiver” en cadeau „onzuiver”. Het is wel duidelijk dat de zgn. onzuiverheid van *cadeau* van een andere orde is dan de zgn. „onzuiverheid” van *seffens*. Ik wil terloops opmerken, zonder daar vandaag nader op in te gaan, dat voor mij in het ene zowel als in het andere geval de begrippen „zuiver” en „onzuiver” irrelevant zijn.

De dubbelzinnigheid van die zuiveringsterminologie is echter voor velen ondoorzichtig geworden in de eerste periode van wat we de ABN-stroming in België kunnen noemen. Aanvaarding van de cultuurtaal die ten noorden van onze staatsgrens leefde en bloeide, was een positief program. De uitvoering daarvan veronderstelde echter een omvangrijke activiteit van negatieve aard, nl. om maar weer eens prof. Pauwels te citeren : „Het onechte, verbasterde, vertaalde Vlaams dat in het openbaar leven werd gebruikt, moest vervangen worden door een natuurlijke, beschaafde taal”¹¹. De eerste grote strijd voor het Algemeen Nederlands in België was een strijd tegen de talrijke Franse woorden en de nog talrijker gallicismen, die het Nederlands taalgebruik in België kenmerkten. Denk bijv. aan het bekende werk van De Vreese¹². In beginsel ging het om het Algemeen Nederlands, niet om een Nederlands zonder bastaardwoorden en barbarismen. De afwijkingen van het Algemeen Nederlands vielen echter in zo grote mate samen met Franse woorden en gallicismen, dat in veler opvatting de strijd voor het ABN een puristische actie tegen Franse invloed in het Nederlands werd. Voor menig een was ABN gelijk aan Vlaams min Franse woorden en gallicismen.

Het ligt voor de hand dat men in deze visie de in Nederland algemeen gebruikelijke aan het Frans ontleende woorden even verwerpelijk vindt als die in België. En evenzeer dat men, van deze opvatting van zuiverheid en onzuiverheid uitgaande, ertegen in opstand komt dat woorden van zuiver Nederlandse herkomst, structuur en traditie, ook al zijn ze dan alleen in België gebruikelijk (bijv. *seffens*, *beenhouwer*, *ajuin*) dat, zoals prof. Pauwels dat schildert, de „zuiveraar daar zijn neus voor optrekt”. De hele

11. P, blz. 73.

12. W. de Vreese, *Gallicismen in het Zuidnederlandsch*. Gent 1899.

zuiverheidsterminologie wordt eerst recht nevelachtig, doordat uit een oogpunt van onderwijs en didactiek alles wat van de gestelde norm afwijkt (dus bijv. ook ieder dialectwoord) „onzuiver” kan worden genoemd in de zin van niet zoals het hoort, niet correct.

Het is dan ook van belang met de etiketten „zuiver” en „onzuiver” erg zuinig om te springen, en een scherp onderscheid te maken tussen de actie voor het Algemeen Nederlands enerzijds en de puristische strijd tegen de bastaardwoorden anderzijds. Tot zover dit intermezzo over de term taalzuivering, die in het gesprek over Noord- en Zuidnederlands taalgebruik zo verwarrend en vertroebelend werkt.

Om uit die verwarring en uit die vertroebeling te geraken, lijkt het mij in de eerste plaats belangrijk te weten, wat wij eigenlijk onder Nederlands, onder het Nederlands verstaan. En dan geloof ik dat er nog voortdurend veel misverstanden worden gevoed door in dit gesprek over praktisch, actueel taalgebruik, het begrip „Nederlands” in historische en diachronische zin te gebruiken. Men heeft het echt en zuiver Nederlands karakter van een groot aantal Zuidnederlandse woorden met klem bepleit door aan te tonen dat die woorden in het woordenboek van Kiliaen voorkwamen, en nog steeds hoort men het goed recht van sommige zgn. Zuidnederlandse woorden verdedigen met een beroep op de echt Nederlandse herkomst en structuur van die woorden.

Dit moge interessant en zelfs uitermate belangrijk zijn voor filologen en beoefenaars van de historische taalwetenschap, maar wat is in de werkelijkheid waarin wij leven „het Nederlands”? Zoals we historisch het Nederlands als een verzamelbegrip voor vele variaties van Nederlands kunnen beschouwen, zo kunnen we dat ook horizontaal doen, in de geest van Van Ginneken's Regenboogkleuren van de Nederlandse taal. Het Nederlands is dan in de volle zin van het woord een „eenheid in verscheidenheid”, een regenboog waarvan de dialecten en de sociale kringtalen de verschillende, de veelkleurige eenheid constituerende kleuren zijn. Wanneer wij in praktische en normatieve zin van „het Nederlands” spreken, bedoelen wij echter niet zo'n verticale of horizontale, historische of geografisch-sociologische eenheid in verscheidenheid, dan bedoelen we wel degelijk een *langue* in de betekenis die De Saussure daaraan hechtte, een taalsysteem in zijn fonetische, grammaticale, syntactische, lexicografische totaliteit. In die zin geldt in de hele wereld als „Nederlands” die *langue*, dat taalsysteem dat in Nederland zelf als Algemeen Nederlands, als Algemeen Beschaafd, als eenheidstaal, als cultuurtaal, als standaardtaal geldt. En niet alleen in Nederland, maar ook in het in België gelegen zuidelijk gedeelte van het Nederlandse taalgebied.

Ook daar vindt men de norm van het Nederlands dáár waar men, ook volgens prof. Pauwels, in de negentiende en twintigste eeuw „zijn beschaafde taal geleerd heeft”.

Het ligt geheel in de lijn van dit gegeven dat een groeiend aantal Nederlandstalige Belgen zich beijvert om zich op dezelfde wijze het Nederlands van Nederland eigen te maken als bijv. Franstalige Zwitsers en Canadezen zich het Frans van Frankrijk proberen eigen te maken. Er zijn er echter ook die bepaalde Zuidnederlandse resp. Belgische eigenaardigheden als gelijkberechtigende elementen in dat Algemeen Nederlands erkend wensen te zien.

Het moet mij daarbij van het hart, dat die wens meestal meer woordenspel en theorie is dan werkelijkheid. Ik bedoel dat de meesten van die voorstanders van een gelijkberechtigende Zuidnederlandse variëteit zelf een volledig Noordnederlands Nederlands schrijven. Lees bijv. de Verzamelde opstellen van prof. Pauwels er maar eens op na. Behalve in zijn voorbeeldjes, zul je er geen enkele afwijking van het Nederlands in Noordnederlandse zin in aantreffen! Maar ik geef toe dat dit aan het principe van de gestelde eis niets behoeft af te doen.

Er zit echter aan die eis, die wens met betrekking tot gelijk te berechtigen Zuidnederlandse woorden een voor mij onoplosbaar vraagstukje vast, nl. tot wie moet die wens gericht, aan wie moet die eis gesteld worden? M.a.w. wanneer men de roep laat horen om erkenning van Zuidnederlandse ABN-varianten, van wie of wat moet dan die erkenning uitgaan?

Van een soort woordenboekcommissie met verordenende en voorschrijvende bevoegdheid misschien? Maar het heeft weinig zin eisen te stellen aan een commissie die nu eenmaal niet bestaat. Het is bovendien de vraag of een dergelijke commissie, indien ze tot stand zou komen, ook feitelijk bij machte zou zijn, de erkenning van bepaalde woorden in de een of andere vorm van taalwerkelijkheid om te zetten.

Een stukje voorafbeelding van een dergelijke erkenning vinden we min of meer in de Woordenlijst van 1954 waarin, volgens een schatting van prof. Pauwels, 800 à 1000 Zuidnederlandse woorden zijn opgenomen. In zijn bijdrage *De Zuidnederlandse woorden in de nieuwe woordenlijst* vertelt prof. Pauwels hoe die woorden daarin gekomen zijn. De Belgische commissieleden konden zich – zo lezen wij – er bezwaarlijk tegen verzetten dat de Nederlandse leden honderden woorden in de lijst wensten op te nemen die de Zuidniederlander vreemd zijn. Het leek toen de Belgische leden voor de hand te liggen – aldus Pauwels – dat ook een aantal Zuidnederlandse woorden zouden worden gehonoreerd. De Nederlanders stemden hiermee onmiddellijk in en lieten het aan de

Belgen over de woorden aan te duiden die zouden worden opgenomen. Toen bleken de Belgische leden het er echter niet over eens, hoeveel „uitverkorenen” er moesten worden opgenomen. Het resultaat was een compromis, dat niemand geheel kon bevredigen. Persoonlijk zou prof. Pauwels wel een honderdtal zuidnederlandismen minder hebben opgenomen, maar hun aanwezigheid in de Lijst hindert hem volstrekt niet¹³.

Ik denk niet dat die woorden, en evenmin dat die woorden in de lijst die prof. Pauwels als noordnederlandismen beschouwt, veel mensen zullen hinderen. Het nieuwe in de Woordenlijst is trouwens niet dat die zuidnederlandismen erin zijn gekomen –in Koenen en Van Dale staan er veel en veel meer – het bijzondere is alleen dat hier het bordje „Zuidn.” ontbreekt. En dit schijnen we dan als een soort erkenning te moeten opvatten. In de laatste alinea van de reeds meer geciteerde bijdrage lezen we tenminste: „Het is een feit dat in de ogen van de meeste taalgebruikers de Zuidnederlandse woorden die gewoon in de woordenlijst zijn opgenomen aldus tot volwaardig Nederlands zijn gepromoveerd.” Daarbij wordt nog verwezen naar Garnt Stuiveling, die tijdens een voordracht te Antwerpen gezegd heeft: „Al te zeer verwaarloost men het feit, dat door deze lijst een groot aantal Vlaamse woorden burgerrecht hebben verworven, wat de Vlamingen in zekere mate het gebruik van een beschaafde taal vergemakkelijkt”¹⁴.

Wat ik de *erkenning* van Zuidnederlandse ABN-varianten heb genoemd, wordt hier nog eens op andere wijze aangeduid; eerst als: *promotie* van Zuidnederlandse woorden tot volwaardig Nederlands – en vervolgens: als verwerving van *burgerrecht* door een aantal Vlaamse woorden. Maar wat is toch de werkelijkheid die achter deze erkenning, die promotie, die verwerving van burgerrecht staat?

Een paar alinea's eerder lezen we in hetzelfde artikel dat het ontbreken van de waarschuwingsbordjes Noordn. en Zuidn. voor de gewone taalgebruiker weinig belang heeft. „Iedereen kiest vrij uit de Lijst de woorden die hij graag gebruikt en laat de andere onverlet. Niemand zal hem hierover rekenschap vragen of hem verplichten ongewenste elementen in zijn taal op te nemen.”¹⁵ Tot zover het citaat. Inderdaad trekt natuurlijk niemand zich iets van aan of een bepaald woord nu met of zonder het etiket „Zuidn.” in de Woordenlijst is opgenomen. Behalve dan iemand die met het groene boekje in de hand wil aantonen dat een bepaald woord toch echt en werkelijk algemeen Nederlands is. Dat beroep

13. P, blz. 196-197.

14. P, blz. 199.

15. P, blz. 197-198.

gaat echter niet op, want, zoals prof. Pauwels in zijn meer geciteerd artikel met nadruk verklaart: „De Woordenlijstcommissie moest alleen voorschriften geven betreffende de spelling, het genus en de grammaticale vormen van de woorden die in het geschreven Nederlands voorkomen. Het behoorde niet tot haar opdracht toelichtingen te verstrekken betreffende de betekenis, het gebruik of de gangbaarheid van de opgenomen woorden, m.a.w. zij had geen uitspraak te doen betreffende het feit of ze de opgenomen woorden als algemeen Nederlands beschouwde of niet”¹⁶.

Het is me niet duidelijk hoe, bij deze m.i. juiste opvatting omtrent de waarde en het gebruik van de Woordenlijst, de opneming daarin van een aantal Zuidnederlandse woorden zonder de aanduiding „Zuidn.” in enig opzicht in de taalwerkelijkheid een promotie van die woorden zou kunnen inhouden of een verwerving van algemeen Nederlands burgerrecht. Ik citeerde zoëven: „Iedereen kiest vrij uit de Lijst de woorden die hij graag gebruikt”. Dit is natuurlijk ook een fictie: dat de taalgebruikers hun woorden uit een woordenlijst zouden kiezen. Zij verwerven hun passieve maar vooral hun actieve woordenschat langs heel andere wegen dan door de Woordenlijst of een woordenboek te raadplegen. En in het contact tussen Noord en Zuid gebeurt het nog steeds dat Zuidnederlandse woorden zich ook in het Noorden verbreiden en zo Algemeen Nederlands worden. Ik denk hierbij bijv. aan nog steeds als „Zuidn.” te boek staande woorden als *beiaard* en *prietpraat*¹⁷, en aan sommige Vlaamse termen uit de wielersport en uit de duivensport die via de sportrubrieken van de Nederlandse kranten ook in het Noorden doordringen. Dit geschiedt niet door beslissingen van woordenlijstcommissies noch van woordenboekredacties, doch door verbreiding van woorden in gewoon menselijk contact. Men kan woorden op papier erkennen als of promoveren tot Algemeen Nederlands, dat stelt allemaal niets voor zolang die woorden niet werkelijk tot het Algemeen Nederlands taalgebruik behoren.

Ik kan tot geen andere slotsom komen dan dat de roep om erkenning van Zuidnederlandse woorden als volwaardig Algemeen Nederlands, dat die roep een roepen in de woestijn is, aangezien de instantie ontbreekt tot wie men die roep zou moeten richten. En als een dergelijke Académie-achtige instantie in het leven zou worden geroepen, dan zou men weliswaar theoretische erkenning van bepaalde woorden kunnen verkrijgen, maar een dergelijke erkenning zou niets aan de feitelijke taalstoestand veranderen. De

16. P, blz. 197.

17. Vgl. *Van Dale*, 8ste druk, 1961.

aldus als A.N. erkende Zuidnederlandse woorden zouden onveranderd Zuidnederlands blijven, d.w.z. alleen in een min of meer uitgestrekt deel van Nederlandstalig België in gebruik. En dat zou blijven betekenen dat die Zuidnederlanders die hun taalgebruik naar dat van het Noorden richten, die erkende woorden als Zuidnederlands zouden blijven voelen en als zodanig beoordelen en behandelen.

Het spreekt intussen vanzelf dat de vrije taalgebruiker, dus de taalgebruiker die niet door school of anderszins aan strenge normen van woordkeus gebonden is, dat die vrije taalgebruiker – en ik denk daarbij in de eerste plaats aan de letterkundige, de romanschrijver bijv. – dat die geen officiële erkenning van woorden nodig heeft, om er, als hem dat lust en goeddukt, gebruik van te maken. Langs deze weg, evenals langs die van het gewoon menselijk contact tussen Noord en Zuid kunnen woorden wel tot de Algemene Taal gaan behoren. En woordenlijstcommissies en woordenboekredacties mogen die feiten dan achteraf registreren.

Niet de theoretische „erkenning” van woorden als Algemeen Nederlands beslist erover of ze ook Algemeen Nederlands zijn, maar alleen het al of niet bekend en gebruikelijk zijn van die woorden in de kringen van die taalgebruikers die als toonaangevend voor het Alg. Ned. gelden.

Het geredetwist over bepaalde Zuidnederlandse woorden die zo nodig als Algemeen Nederlands erkend moeten worden, heeft voor die woorden geen enkel praktisch effect. Zulke discussies worden echter meestal beheerst door een gevoel van onbehagen dat in een reeds meer geciteerd artikel als volgt wordt gekarakteriseerd: „Het naar elkaar toegroeien van Noord en Zuid hoeft toch niet in één richting te gebeuren!”¹⁸

Daar zijn we het natuurlijk roerend mee eens. Op het gebied van het taalgebruik is er echter wel degelijk een grote beweging in één richting op gang gekomen, toen Zuid-Nederland besloot de Nederlandse cultuurtaal daar te gaan halen waar ze bestond. Het gaat hier wel degelijk om een bestaand taalsysteem met eigen woordenschat, niet om een soort synthese van Noordelijke en Zuidelijke taalelementen of om een woordenschat die, met behulp van officiële erkenningen nog gevormd zou moeten worden.

18. P, blz. 197.